

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішенням вченої ради

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Протокол № 8 від 26 червня 2025 р.

Засенко В.В.

ПРОГРАМА

Вступного додаткового випробування до аспірантури
зі спеціальності С4 «Психологія» (Загальна психологія)

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Вимоги до рівня підготовки вступників	4
Зміст програмного матеріалу із дисципліни «загальна психологія»	5
Орієнтовний перелік питань до іспиту.....	16
Порядок проведення, критерії та шкала оцінювання вступного іспиту.....	20
Список рекомендованої літератури.....	22

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма складена на підставі дисциплін циклу професійної підготовки в обсязі програми рівня вищої освіти магістра зі спеціальності С4 Психологія і регламентується Законом України «Про вищу освіту», Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Порядком підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо- науковому) рівні вищої освіти з метою здобуття ступеня доктора філософії та Правил прийому до аспірантури Інституту спеціальної педагогіки та психології в 2025 році. Зміст програми об'єднує опановані раніше вступником навчальні матеріали з дисциплін освітнього ступеня «магістр»: «Сучасні психологічні теорії особистості та її розвитку», «Психологія розвитку в умовах сучасного світу», «Соціально-політичні конфлікти та медіаційні практики у воєнний та поствоєнний час», «Психологічна допомога особистості», «Основи вікової психології», «Прикладні проблеми експериментальної психології». Композиція програми побудована таким чином, щоб систематизувати підготовку абітурієнтів аспірантури до іспиту та відображає тенденції розвитку сучасної психологічної науки. У зміст програми включені питання, що передбачають оволодіння абітурієнтами як здобутками вітчизняної психологічної науки, так і дослідженнями зарубіжних учених. Програма охоплює найважливіші галузі сучасної психології, що відповідають спеціальності С 4 «Психологія», зміст яких конкретизований у переліку питань до іспиту. Мета вступного іспиту із загальної психології: з'ясувати рівень теоретичних знань та практичних навичок, яких вступники до аспірантури набули під час навчання за освітнім ступенем «магістр», а також перевірка сформованості у абітурієнта загальних та спеціальних компетентностей у галузі психології, здатності застосовувати психологічні знання та вміння для організації й проведення наукового дослідження. Фаховий профіль сучасного психолога ґрунтується на засвоєнні теоретичної складової професійної діяльності (знань, умінь, навичок з профілю

підготовки), а також потребує сформованості особистісних якостей (професійної самосвідомості, професійного мислення, професійної компетентності).

Під час іспиту мають бути враховані структурні компоненти навчально-професійного досвіду, а саме:

- змістовий компонент, що містить знання про об'єкт вивчення (уявлення, поняття, закономірності, механізми функціонування психіки, правила і засоби конструктивного розвитку сфери психічного відображення, його продуктивного перетворення в онтогенезі, вимоги до результатів). Обсяг знань визначений навчальними програмами, державними стандартами професійної підготовки фахівців із освітнім ступенем «магістр»;
- операційно-організаційний компонент, утворений практико зорієнтованими діями, вміннями, навичками і компетентностями, що дозволяють ефективно вирішувати завдання психологічного супроводу особистості в умовах викликів сьогодення.

ВИМОГИ ДО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ВСТУПНИКІВ

Майбутній аспірант повинен мати сформовані загальні та спеціальні (фахові) компетентності вступників до аспірантури зі спеціальності С4 Психологія, а саме:

1) психологічну обізнаність та здатності до самовираження: здатність аналізувати та інтерпретувати психічні явища, ідентифікувати особливості психічного розвитку суб'єктів освітньої діяльності, пропонувати шляхи вирішення (профілактики) психологічних проблем відповідно до вікових та індивідуально-типологічних особливостей цільової аудиторії та бажаних результатів;

2) особистісну та навчальну компетентність: здатність до самооцінювання (у т. ч. у професійній діяльності), критичну саморефлексію

та визначення індивідуальних потреб у професійному розвитку й самоосвіті; здатність до особистісного та професійного самовизначення, самоствердження і самореалізації упродовж життя, психологічної підтримки та самопідтримки особистості в умовах війни;

3) цифрову компетентність: здатність використовувати сучасні цифрові технології під час виконання професійної діяльності, вміти здобувати й захищати інформацію, зміст, особисті дані;

4) мовну компетентність: здатність розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, думки як усно, так і у письмовій формі;

5) психолого-педагогічну компетентність: здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти в межах рівня професійної підготовленості;

6) соціально-психологічну компетентність: здатність до конструктивного спілкування у різних соціокультурних середовищах, вміти співпрацювати у команді, вести діалог, критично оцінювати соціально-педагогічні й соціально-психологічні явища, ефективно взаємодіяти з людьми.

ЗМІСТ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ

«ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Психологія як система знань Загальна характеристика психології як науки. Життєві та наукові психологічні знання. Об'єкт, предмет психології. Основні етапи розвитку уявлень про предмет психології. Класифікація психічних явищ. Трансформація уявлень про предмет психології. Структура та основні галузі психології. Місце психології в системі наук. Історичне формування предмету психології. Фундаментальна та прикладна психологія. Виникнення психологічних знань. Анімізм як історично перше судження про душу. Перші матеріалістичні та ідеалістичні вчення про душу античних філософів. Психологія у Середні Віки. Розвиток

психології з епохи відродження до нашого часу. Головні напрямки в зарубіжній психологічній науці: біхевіоризм та необіхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз, когнітивна психологія, гуманістична психологія. Становлення вітчизняної психології. Природничо-наукові основи психіки людини Мозок і психіка. Будова та функції ЦНС. Основні генетично обумовлені психологічні та поведінкові характеристики людини. Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології. Еволюція та розвиток психіки. Функції психіки: відображальна, регулятивна. Розвиток психіки у філогенезі. Основні еволюційні етапи розвитку психіки та поведінки за О. Леонтьєвим і К. Фабрі. Передумова та умови виникнення свідомості. Сутність відмінностей психіки людей від психіки тварин. Розвиток вищих психічних функцій людини. Сутність свідомості, її основні ознаки та структура. Рефлексія та мотиваційно-ціннісний характер свідомості. Самоусвідомлення людини. Проблема несвідомого в психології. Взаємовідносини свідомості та несвідомого. Механізми психологічного захисту.

Тема 2. Методологія та психологічне знання. Принципи розвитку, детермінізму, єдності свідомості та діяльності в працях вітчизняних психологів. Системний і особистісний підходи в психології. Основні етапи психологічного дослідження. Проблема методу дослідження в психології. Класифікація методів психології (спостереження, експеримент, методи опитування: інтерв'ю, бесіда, анкета; тести, проєктивні методики) та їх характеристика. Методи активного психологічного впливу на особистість.

Тема 3. Діяльність і поведінка. Поняття про діяльність. Предметний характер людської діяльності. Функції діяльності. Структура та зміст діяльності. Інтеріоризація та екстеріоризація діяльності. Основні види діяльності: гра, навчання, праця. Їх характеристика. Освоєння діяльності. Етапи та динаміка формування навичок. Їх психологічна сутність. Явище інтерференції та перенесення навичок. Виникнення вмінь. Звички. Поняття

про спілкування. Функції спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Вербальна і невербальна комунікація. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Спілкування як розуміння людини людиною. Психологічні механізми категоризація та стереотипізація соціальної як перцепції. продукти Соціальна міжособистісного сприйняття. Ефективність та стилі спілкування. Оволодіння навичками спілкування. Поняття груп: визначення, види, функції. Структура та міжособистісні стосунки в малих групах. Керівництво та лідерство. Конфлікти групи. Ефективність групової діяльності. Умови та рівні становлення малої групи. Особистість у групі. Самопочуття особистості в групі.

Тема 4. Теорії особистості. Співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність». Багатозначність підходів до визначення особистості. Три основних історичних періоди у вивченні особистості: філософсько літературний, клінічний, експериментальний. Біологічні передумови, соціальні умови та чинники психічного розвитку особистості. Структура особистості в вітчизняній та зарубіжній психології. Самосвідомість особистості. Я-концепція та її компоненти: когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий. Самооцінка та рівень домагань особистості. Захисні механізми особистості. Становлення особистості в онтогенезі. Основні типи сучасних теорій особистості. Природа особистості в психологічних теоріях: теорія соціального научіння (Б. Скіннер, К. Халл); фрейдизм і неофрейдизм (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, К. Хорні та інші); „епігенетична” теорія розвитку особистості Е. Еріксона; гуманістичні теорії особистості (К. Роджерс, А. Маслоу); теорія особистісних рис (Г. Олпорт, Р. Кеттелл); когнітивна теорія особистості (Дж. Келлі, П. Жане та інші). Особистість у концепціях вітчизняних психологів (Л. Рубінштейн, С. Максименко, А. Петровський, К. Платонов, Г. Костюк та інші).

Тема 5. Структура особистості. Поняття про темперамент та його типи. Історія розвитку вчень про темперамент. Гуморальний підхід до

темпераменту. Конституціональні теорії темпераменту Е. Кречмера, У. Шелдона. Нейрофізіологічні теорії темпераменту. Властивості нервової системи як основа темпераменту. Тип вищої нервової діяльності та темперамент. Темперамент і особистість. Темперамент та індивідуальний стиль діяльності. Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості. Цінності та ціннісні орієнтації особистості. Життєві перспективи. Цілі життя. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сутність та риси. Характер як система найбільш стійких рис особистості, що проявляють себе в різних видах діяльності, спілкуванні та взаємодії людини з оточуючими людьми. Структура характеру. Сутність проблеми типології характерів. Типологія характеру за тілесною конституцією людини Е. Кречмера. Соціальна типологія Е. Фромма. Типологія акцентуації характеру за особливостями спілкування К. Леонгарда. Система акцентуованих характерів у підлітків А. Лічко. Типологія характерів Е. Шострома. Психоаналітична типологія А. Лоуена. Формування характеру. Визначення здібностей. здібностей. Природні та соціальні передумови Структура здібностей: загальні і спеціальні здібності. Здібності, обдарованість, талант, геніальність, майстерність. Формування та розвиток здібностей людини.

Тема 6. Емоції. Види і роль емоцій у житті людини. Поняття про емоції. Значення емоцій у житті людини. Основні функції емоцій: комунікативна, регулятивна, сигнальна, мотиваційна, оцінна, стимулююча, захисна. Відмінність емоцій від відчуттів і почуттів. Класифікація і види емоцій: емоції у вузькому змісті слова, настроїв, афект, пристрасть і стрес. Параметри, за якими оцінюються емоційні процеси і стани: інтенсивність, тривалість, глибина, усвідомленість, походження, умови виникнення і зникнення, дія на організм, динаміка розвитку, спрямованість, спосіб вираження і нейрофізіологічна основа. Психологічні теорії емоцій. Пристосувальне значення емоцій. Еволюційна теорія Ч. Дарвіна.

Психоорганічна концепція сутності і походження емоцій Джемса-Ланге. Теорія емоцій Кеннона-Барда. Активаційна теорія емоцій Линдслея-Хебба. Когнітивні теорії емоцій. Пояснення емоцій у руслі теорії когнітивного дисонансу Л. Фестингера. Когнітивно-фізіологічна теорія емоцій С. Шехтера. Інформаційна теорія емоцій П. Симонова. Емоції й особистість. Зв'язок емоцій і потреб людини. Індивідуальна своєрідність емоцій і почуттів. Совість як одне з вищих емоційно-моральних особистісних якостей людини. Прояв почуттів і емоцій у художній творчості. Життєві спостереження Б. Спінози щодо ролі емоцій у регуляції особистих взаємин людей. Любов як емоційне почуття. Розвиток емоційно-особистісної сфери в людини.

Тема 7. Воля. Поняття про волю. Воля та її основні ознаки. Значення волі в житті людини, в організації і регуляції її діяльності і спілкування. Первинні вольові якості особистості сила волі, наполегливість, витримка. Вторинні або похідні, вольові якості: рішучість, сміливість, самовладання, упевненість. Третинні вольові якості: відповідальність, дисциплінованість, принциповість, діловитість, ініціативність. обов'язковість, Теорії волі. Загальне положення справ в області теоретичних досліджень волі. Вольова регуляція поведінки як його наділення більш високим змістом. Необхідність виникнення вольової дії і його особливості. Участь волі на різних етапах регуляції діяльності, від її ініціації до завершального контролю. Зв'язок вольової регуляції з мотивацією діяльності. Рефлексія і воля. Вольова регуляція поведінки. Природа вольової дії. Воля, свідомість і мова. Структура вольової дії. Наявність перешкод, боротьба мотивів як умови виникнення і здійснення вольового акта. Прийняття і виконання вольового рішення. Розвиток волі в людини. Основні напрямки розвитку волі. Воля і формування вищих психічних функцій людини. Становлення і зміцнення свідомої, моральної регуляції вчинків як важливий етап у розвитку волі. Значення ігор, зв'язаних з подоланням труднощів, у розвитку волі в

дітей. Система заохочень за досягнення успіхів при успішному виконанні вольового акта. Виховання в дітей вольових якостей особистості.

Тема 8. Мотивація. Мотив і мотивація. Поняття мотиву і мотивації. Диспозиційні ситуаційні детермінанти поведження. Основні проблеми мотиваційного психологічного пояснення людських учинків. Співвідношення диспозицій (мотивів), потреб і цілей. Загальна будівля мотиваційної сфери людини. Основні параметри, по яких оцінюється ступінь розвиненості мотиваційної сфери. Інтереси, задачі, бажання, наміри як мотиваційні диспозиції. Поняття про мотивацію як про свідомий і несвідомий процес. Психологічні теорії мотивації. Короткі зведення з історії теоретичної розробки проблем мотивації. Перші мотиваційні пояснення поведження людини і тварин. Виникнення основних напрямків дослідження мотивації наприкінці XIX в. під впливом теорії еволюції Ч. Дарвіна. Теорія інстинктів і біологічних потреб У. Макдауголла. Біхевіористська концепція мотивації (Е. Толмен, К. Халл). Класифікація людських потреб по Г. Меррею й А. Маслоу. Теорії мотивації, що з'явилися на початку XX в. Сучасні напрямки в дослідженнях мотивації поведження людини. Відмінність новітніх концепцій мотивації від попередніх. Загальне положення справ з розробкою проблем мотивації в нашій країні. Когнітивні теорії мотивації. Поняття і теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера. Концепції Д. Аткинсона і Ю. Роттера. Інструментальна дія і його місце в сучасних теоріях мотивації (В. Вроом). Мотивація і діяльність. Поняття і теорія каузальної атрибуції. Мотивація досягнення успіхів і невдач. Індивідуальні розходження між людьми, орієнтованими на успіх і невдачу. Атрибуція успіхів і невдач різними індивідами. Поведження людей з різною самооцінкою у випадках успіхів і невдач. Мотивація досягнення і тривожність. Особистісна і ситуаційна тривожність. Модель К. Спілбергера, яка пояснює вплив тривожності на результати діяльності. Тривожність і екзаменаційні іспити людини. Мотивація безпорадності. Мотивація й

особистість. Мотивація, самооцінка і рівень домагань. Потреба в спілкуванні (афіліація). Мотив влади, його прояв. Індивідуальні розходження в мотивації влади. Поведінка людей з різними мотивами в експериментальних ситуаціях типу «дилеми в'язня». Мотивація просоціального поведіння. Альтруїзм і емпатія як мотиви. Мотивація агресивності і фрустрація.

Тема 9. Відчуття і сприйняття. Поняття про відчуття. Представлення про відчуття. Походження відчуттів. Види відчуттів. Значення відчуттів у житті людини. Фізичні характеристики середовища, що породжують відчуття. Різноманіття відчуттів і відображення безлічі значимих для людини властивостей середовища. Зв'язок різних відчуттів з об'єктивними властивостями середовища. Відчуття світла як відображення електромагнітних хвиль. Якісне кодування цих хвиль у кольорі. Відчуття слуху як відображення коливань тиску повітря. Специфіка нюхових, дотикальних, смакових відчуттів. Кінестетичні відчуття. Субсенсорні відчуття, їхнє значення й експериментальні докази існування. Вимір і зміна відчуттів. Кількісні характеристики відчуттів. Поняття чутливості, абсолютного і відносного порогів відчуттів. Психометрична крива. Приклади граничних значень відчуттів різних модальностей. Константа Вебера Закон Вебера-Фехнера. Мінливість абсолютного і відносного порогів відчуттів Адаптація і сенсibiliзація органів почуттів. Сприйняття, його види і властивості. Відмінність сприйняття від відчуттів. Явище об'єктивізації в сприйнятті. Основні властивості образу сприйняття: предметність, константність, цілісність, категоріальність. Фактори, що визначають інтеграцію відчуттів у цілісні зорові образи: близькість сприйманих елементів друг до друга, їхня подібність, природна продовження і замкнутість. Особливості сприйняття людиною осмислених площинних зображень. Сприйняття людиною обличчя іншої людини. Ілюзії зорового сприйняття. Сприйняття простору, часу і руху. Механізми сприйняття форми предметів і їхньої величини. Сприйняття глибини і далекості, напрямки і

швидкості рухів Сприйняття часу. Закони сприйняття. Рух і його роль у різних видах сприйняття. Стійкість образів сприйняття. Значення умовиводів і життєвого досвіду в сприйнятті. Сприйняття і механізми роботи мозку. Сприйняття, навчання і мислення. Послідовність перцептивних актів, включених у процес сприйняття. Розвиток сприйняття в дітей.

Тема 10. Увага. Явище і визначення уваги. Особливості уваги як психічного процесу і стану людини. Визначення уваги. Властивості уваги: стійкість, зосередженість, переключення, розподіл і обсяг. Функції і види уваги. Функції уваги: активізація, забезпечення вибіркової пізнавальних процесів. Роль уваги в сприйнятті, пам'яті, мисленні, здійсненні різних видів діяльності і спілкування людини. Природна і соціальна обумовленість уваги, безпосередня й опосередкована увага, мимовільна і довільна увага, почуттєва й інтелектуальна увага. Психологічні теорії уваги. Зв'язок уваги з афективним станом і волею людини Теорія уваги Т. Рібо. Роль рухів в акті уваги. Увага, об'єктивація й установка людини. Концепція Д. Узнадзе. Увага як важлива сторона орієнтовно-дослідницької діяльності. Теорія П. Гальперіна. Розвиток уваги. Нижчі і вищі форми уваги. Розвиток уваги у школярів.

Тема 11. Пам'ять. Загальне уявлення про пам'ять. Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в житті та діяльності людини, у навчанні, вихованні, спілкуванні з людьми. Визначення пам'яті. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, дізнавання, забування. Види пам'яті і їхньої особливості. Підстави для класифікації видів пам'яті. Розподіл пам'яті за часом збереження інформації на: миттєву, короткочасну, оперативну, довгострокову, генетичну. Класифікація видів пам'яті за органами почуття і використанню мнемічних засобів: образна, словесно-логічна, рухова, емоційна, довільна і мимовільна, механічна і логічна, безпосередня й опосередкована. Особливості короткочасної пам'яті, її обсяг, механізми, зв'язок зі свідомістю. Явище заміщення – заміни інформації в

переповненій за обсягом короткочасної пам'яті. Труднощі механічного запам'ятовування імен, прізвищ і явище заміщення. Акустичне перекодування інформації в короткочасній пам'яті. Зв'язок короткочасної пам'яті з довгостроковою, їхня відносна незалежність. Підсвідомий характер довгострокової пам'яті людини. Зв'язок довгострокової пам'яті з мовою і мисленням, зокрема з внутрішньою мовою. Значеннєва організація матеріалу в довгостроковій пам'яті. Індивідуальні розходження пам'яті в людей. Індивідуальні особливості пам'яті, їх якісні і кількісні характеристики. Зорова і ейдетична пам'ять (приклад з роботи О. Лурія). Зв'язок ейдетичної пам'яті з уявою, її значення для художньо-творчої діяльності. Слухова пам'ять і сфера її професійного використання. Логічна пам'ять. Порушення пам'яті при різних захворюваннях. Зв'язок цих порушень із загальними змінами особистості хворого. Ефект Зейгарнік і його психологічне пояснення. Теорії і закони пам'яті в психології. Асоціативна теорія пам'яті. Поняття асоціації та її основні види: за змістом, суміжності, подібності і контрасту. Гештальт теорія пам'яті. Значеннєва концепція пам'яті. Психоаналітична теорія пам'яті. Механізми забування за З. Фройдом. Діяльнісна теорія пам'яті: концепція Виготського-Леонтьєва. Інформаційно-кібернетична теорія пам'яті. Основні факти з галузі психологічних досліджень пам'яті людини. Закони пам'яті. Явище ремінісценції. Формування і розвиток пам'яті. Основні зміни у процесі розвитку пам'яті людини. Дві лінії розвитку: філогенетична й онтогенетична. Концепція розвитку пам'яті П. Блонського. Теорія культурно історичного розвитку пам'яті Л. Виготського. Розвиток безпосереднього й опосередкованого запам'ятовування у дітей за А. Леонтьєвим. Роль мови у керуванні розвитком мнемічних процесів. Структурна організація матеріалу, що запам'ятовується. Підбір і використання ефективних стимулів засобів для запам'ятовування і пригадування. Інші прийоми поліпшення пам'яті. Уява і пам'ять. Уявні асоціації і запам'ятовування. Негативна роль інтерференції при відтворенні матеріалу.

Тема 12. Уява. Визначення і види уяви. Поняття про уяву, його основні відмінності від образів пам'яті і сприйняття. Види уяви активне, пасивне, продуктивне, репродуктивне – галюцинації і мрії як види уяви. Їхньої особливості. Сновидіння, Функції уяви, його розвиток. Роль уяви в житті людини. Основні функції уяви: активізація наочно-образного мислення, керування емоційно-потребностними станами, довільна регуляція пізнавальних процесів, створення і реалізація внутрішнього плану дій, програмування поведінки, керування фізіологічними станами. Використання уяви в аутотренінгу і психотерапії. Уява і творчість. Зв'язок процесу творчості з уявою. Два види творчої фантазії: конкретний (образний) і абстрактний (логічний), їхній зв'язок з домінуванням у людини правої і лівої півкуль мозку Творча уява як відображення особистості людини, її психологічного стану. Використання даного факту при конструюванні проектних методик вивчення особистості типу ТАТ і тесту Роршаха. Уява й органічні процеси. Взаємозв'язок і взаємодія уяви як ідеального з органічними процесами як матеріальними. Психогенні почуття (почуття страху). і Пристосувальний характер фізіологічних реакцій, викликаних емоційно насиченою уявою помірної сили. Ідеомоторний акт. Прояв думок почуттів людини в його міміці, жестах, пантоміміці, їхнє використання в невербальному спілкуванні. Сон і сновидіння. Психіка і біогенні ритми організму.

Тема 13. Мислення. Природа і види мислення. Поняття про мислення Відмінність мислення від сприйняття й інших психічних процесів Мислення як узагальнення й опосередковане відображення дійсності в її істотних властивостях і відносинах Зв'язок мислення з рішенням задач, його націленість на відкриття нового знання Мислення як процес активного, творчого пізнання і перетворення дійсності. Теоретичне і практичне мислення, їхні підвиди понятійне, образне, наочно-образне, наочно-діюче. Особливості і сфера застосування кожного підвиду мислення Однакова

цінність і сполучення різних видів мислення в практичній діяльності людини. Логічні операції мислення порівняння, аналіз, синтез, абстракція, узагальнення, конкретизація. Основні процеси мислення судження, умовивід. Визначення понять. Індукція і дедукція. Мислення й емоції. Класифікація людей за типами мислення. Особливості творчого мислення. Відносність поділу видів мислення на образне і понятійне (конкретне й абстрактне). Поняття творчого мислення, його особливості й умови продуктивності. Фактори, що сприяють і перешкоджають творчому мисленню людини. Поняття інтелекту. Тривимірна модель інтелекту (Дж. Гілфорд). Тести інтелекту. Коефіцієнт інтелекту. Стійкість і мінливість показників інтелектуального розвитку, неоднозначність їхнього зв'язку з професійними успіхами людини. Теорії мислення в психології. Типи теорій мислення. Асоціативна теорія мислення. Представлення про мислення в біхевіоризмі і гештальтпсихології. Логічна теорія мислення, що включає операції аналізу, узагальнення, порівняння і класифікації (С. Рубінштейн). Мислення як рефлексія, споглядання і рішення задач. Діяльнісна теорія мислення (О. Леонтьєв, П. Гальперін). Інформаційно кібернетична теорія мислення. Розвиток мислення. Різні підходи до розвитку мислення. Концепція дитячого інтелекту й етапів його становлення за Ж. Піаже. Стадії сенсомоторного інтелекту, доопераційного мислення, конкретних і формальних операцій. Теорія планомірного формування розумових дій П. Гальперіна. Дослідження процесу формування понять. Концепція Л. Виготського і методика вивчення цього процесу (методика Виготського-Сахарова). Інформаційна теорія когнітивного розвитку. Групові форми роботи, що стимулюють розвиток мислення. Техніка «брейнстормінга».

Тема 14. Мова. Мова і її функції. Значення мови в житті людини, у його психології і поведженні. Мова як засіб спілкування (комунікації) і узагальнення (мислення). Види мови, їхнє призначення. Відмінність мови від мови. Значення і зміст. Слово як поняття. Скорочення і розгорнута мова, їхні

психологічні особливості. Теорії засвоєння мови і розвитку мови. Теорія навчання в мовному розвитку. Освоєння мови як розвиток значень і змістів. Психолінгвістична модель породження і функціонування мови. Мова як засіб спілкування. Інформаційний обмін – первісна функція мови. Експресивно-виразна і контекстна функції мови тварин. Відмінність людської мови від засобів спілкування в мавп. Досвід навчання тварин людської мови. Значення одиниць людської мови, її понятійний лад. Проблема вродженості і набутості людської мовної здатності. Мова як інструмент мислення. Зв'язок думки зі словом. Участь голосового апарата людини в рішенні інтелектуальних задач. Експериментальні докази існування внутрішньої мови та її участі в процесах мислення. Співвідношення мислення і мови. Значення слова як одиниці мислення і мови. Особливості початкового періоду розвитку мислення і мови в дитини. Уявлення про внутрішню мову, її структура і значення. Езопова мова дитини як проміжна форма між внутрішньою і зовнішньою мовою. Дискусія Л. Виготського і Ж. Піаже про сутність і долю езопової мови. Становлення і функціонування дитячої мови, розвиток її граматичних структур і комунікативних функцій. Механізми засвоєння мови дитиною.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Структура та функції методологічного знання.
2. Методологічна криза в психології та типи психологічних парадигм.
3. Природничо-наукова парадигма. Біхевіоризм.
4. Гуманітарна парадигма.
5. Методологія діяльнісного підходу в психології.
6. Суб'єктно-вчинкова парадигма в психології.
7. Сучасна психологія: школи, напрямки, тенденції розвитку.
8. Класична, некласична і постнекласична психологія.
9. Основні категорії, методологічні принципи та проблеми сучасної психології.